folklor/edebiyat, cilt:18, sayı:71, 2012/3

SELİM İLERİ'NİN ROMANCILIĞI VE TÜRK ROMANCILIĞINDAKİ YERİ

Nesrin Mengi*

Çok Kültürlü Bir Romancı Selim İleri

Selim İleri (1949-), edebiyatın hemen her türünde eser vermiş olmakla birlikte, Türk edebiyatında romancı kimliğiyle öne çıkmış bir yazardır. 1970'li yılların başında Türk romancılığında yer edinmeye başlayan Selim İleri, 1973'te yazdığı ilk romanı *Destan Gönüller*'den, 2010 yılında yayımlanan son romanı *Bu Yalan Tango*'ya kadar bütün romanlarında, gerek biçim gerekse içerik bakımından geleneksel romanın dışında bir anlayışı yansıtmıştır.

Onun yazar tavrını biçimlendiren, Selim İleri'yi var eden ön koşulların başında ailesi, İstanbul ve okumaları gelir. Romancının yaşamında kitabın değer kazanması, annesinin ona okuduğu masallarla başlar. Dokuz yaşında, eniştesinin kitaplığında karşılaşarak okumaya başladığı Kemalettin Tuğcu romanlarıyla birlikte, Ethem İzzet Benice, Güzide Sabri, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant gibi popüler romancıların eserlerindeki duyarlıklardan etkilenmiş ve onlardan öğrendiği duyarlıkları kendi romanlarına taşımıştır (İleri 1984:62).

*Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Yazar lise döneminde, Yakup Kadri'nin, Reşat Nuri'nin, özellikle Halide Edip'in romanlarını okurken edebiyatın dışında her şeye yabancılaştığını hisseder (İleri 2002:49). Aynı süreçte, Camus, Kafka, Sartre romanlarıyla birlikte Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Attilâ İlhan, Jane Austen, Nezihe Meriç, Oktay Akbal, Virginia Woolf gibi edebiyatçıların eserlerini okuyan yazar, edebiyatı yaşamın kendisi olarak görmeye başlar. Selim İleri'yi yazmaya iten bu ilk okumalarının romancılığındaki yeri oldukça önemlidir.

Selim İleri, Vedat Günyol'un yönlendirmesiyle öykü yazmaya başlamıştır. Necati Cumalı, Oktay Akbal, Sait Faik, Sabahattin Ali öyküdeki ilk ustalarıdır. Selim İleri'nin ilk öyküsü 1967 yılında, *Yeni Ufuklar* dergisinde yayımlanan "Savaş Çiçekleri"dir. Yazar, ilk öykü kitabı *Cumartesi Yalnızlığı* 1968 yılında çıktığında, henüz 19 yaşındadır.

Selim İleri, romancılık serüveninin milâdı olan *Destan Gönüller*'den sonra, *Her Gece Bodrum*'la başlayıp *Bir Akşam Alacası* ile biten *Bodrum Dörtlemesi*[*] romanlarıyla 70'li ve 80'li yılların çok okunan yazarlarından biri haline gelir. Romancı, bu romanlarda özellikle sanat, üniversite çevresinden genç insanların yaşamlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini kaleme alarak, onların duygusal ve düşünsel dünyalarına dair açılımlar yapar.

Selim İleri'nin romancılığı biçim ve içerik bakımından genel olarak kronolojik bir çizgide gelişen belli değişimler gösterir. Romanlar, özellikle içerikteki değişimler dikkate alındığında, iki döneme ayrılabilir. İlk dönem romanları olarak adlandırabileceğimiz romanlar, *Destan Gönüller* ve *Bodrum Dörtlemesi* romanlarıdır. *Yaşarken ve Ölürken* (1981) bir bakıma ikinci döneme geçişin başlangıcıdır. İkinci dönem ise, *Ölünceye Kadar Seninim* (1983)*, Yalancı Şafak* (1984)*, Saz Caz Düğün Varyete* (1984), *Hayal ve Istırap* (1986), *Kafes* (1987)'le devam eden ve *Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar*[**] dizisiyle tam anlamıyla olgunlaşan, yeni dönem romanlarını kapsar. Bu romanlar ayrıca, biçim olarak kısa; ancak çok bölümlü romanlardır. *Hayal ve Istırap, Yarın Yapayalnız* (2004) bireyselliğin yoğunluğu, cinsel aşkınlık gibi kimi özellikleriyle ilk dönem romanlarına da yakın durur. Anımsayışları içermeleri bakımından *Ada, Her Yalnızlık Gibi* (1999) ve *Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak* (2001) romanlarının ikinci döneme eklenmesi gerekir.

Selim İleri romanlarında, bireyin iç dünyasından yola çıkıp içinde bulunduğu dönemi, yaşamın değişkenlerini de içine alarak gelişen yalnızlık, cinsellik, aşk, aydın eleştirisi gibi belli başlı izlekleri kendine özgü bir duyarlıkla işlemiştir. Yazarın ilk dönem romanlarında, bireyin toplumdaki konumunu sorgulayan, bireyin hallerini sergileyen bir tavrı vardır. Bu dönem romanlarının içeriğini belirleyen bir diğer durum ise, cinselliğin öne çıkartıldığı romanlar olmasıdır. Selim İleri, *Bodrum Dörtlemesi*'nde tarihsel zamanın kimi olgularına değinmekle birlikte, kentsoylu aydınların bireysel tarihini ele alır.

Yazar ikinci dönem romanlarında, bireysel izlekleri işlemeye devam etmekle birlikte, toplumsal sorunlarla daha çok ilgilenmeye başlamıştır. Onun kültürel ve siyasal yaşamla

* ***Bodrum Dörtlemesi (1976-1980):*** Her Gece Bodrum (1976), Ölüm İlişkileri (1979), Cehennem Kraliçesi (1980), Bir Akşam Alacası (1980).

** ***Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar*** **(1991-2008):** *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın (1991), Gramofon Hâlâ Çalıyor (1995), Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver (1997), Solmaz Hanım, Kimsesiz Okurlar İçin (2000), Daha Dün (2008).*

hesaplaşmaları, romanlardaki izleklerin ortak yönüdür. Ancak ikinci dönemde bu hesaplaşma, geçmişe yönelerek tarihsel bir boyut kazanır. Yazar bu romanlarda edebiyat, sanat ve kültür tarihimizdeki gerçekliklerden yola çıkarak kendi romanını kurgulamıştır. *Yaşarken ve Ölürken* bu değişimin tam ortasında, arafta durur ve bu özelliğiyle bir kırılma noktası olarak algılanabilir. Selim İleri *Yaşarken ve Ölürken* romanında, *Bodrum Dörtlemesi*'nde olduğu gibi, dar bir aydın/sanatçı çevresinin kişisel sorunlarını dillendirilmekle birlikte, toplumsal tarihe yönelmiştir.

Saz Caz Düğün Varyete, Ölünceye Kadar Seninim, Hayal ve Istırap, *Kafes* ve *Hepsi Alev*'le tarihsel bir temele dayanan siyasal eleştiriler yoğunluk kazanır. İkinci dönem romanlarda genel olarak, bireyin iç dünyası anlatılmakla birlikte, tarihsel bir bakışla Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyet dönemi anlatılır. Selim İleri, özellikle *Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar* dizisindeki romanlarında, tarihsel ve toplumsal düzeye daha çok önem verir.

Selim İleri Romanlarının Temel İzlekleri

O, insan gerçeğini anlatma kaygısını taşıyan bir yazardır; toplumdaki bireyin gerçekliğini esas alır. Başka bir ifadeyle yazar, kişisel mutsuzlukların ardında toplum sorunlarının yattığına inanır ve yazarlığının temelini bu düşünce oluşturur. Romancı 70'li ve 80'li yıllarda, edebiyat dünyasında toplumsal sorunların işlendiği romanlar gündemdeyken belli bir aydın kesimini anlatan, bireyin varlığını önceleyen romanlar yazarak farklı bir duruş sergilemiştir.

Yalnızlık

Selim İleri'nin romanlarında anlatılan daha çok bireysel yalnızlıklardır. Yazar, bilinçli bireyleşmenin sağlıklı bir toplumu oluşturacağı düşüncesindedir ve romanlarında da bu kaygıyı yansıtır. Romancının kendi yaşamında da sevdiği yalnızlık halleri, onun edebî yaşamındaki yazar tavrını biçimlendiren en önemli ögelerden biridir. Romanlardaki yalnızlığın temel nedenleri ise, bireyler arasındaki iletişimsizlik ya da toplumun yalnızlaştırıcı etkileridir. Yazar romanlarında, eşcinselleri ya da ayrıksılığıyla toplum dışına itilen insanları seçerek onların toplum tarafından yalnız bırakılışlarını eleştirel bir bakışla anlatır.

Özellikle *Bodrum Dörtlemesi*'ni oluşturan romanlarda, neredeyse bütün kişiler "herkes için geçerli tek yaşama biçimi" (İleri 2006:19) olan yalnızlık duygusunu yaşarlar. Bu duyguyu yadırgamayan yazara göre, "anne karnında başlayan yalnızlık" doğal bir süreçtir. Herkes farkında olmadığı, öncesiz ve sonrasız, "ıssız ve yağmurlu" yalnızlıkları yaşar. Dünyada ve yaşadığı ülkede insanların büyük yalnızlık çektiğine inanan Selim İleri, yalnızlığın bütün hallerini en somut biçimde ve en can acıtıcı boyutuyla anlatmak ister.

Yazarın yansıttığı yalnızlık hali, daha çok bireysel yalnızlıktır. İçe kapanma şeklinde görünür ve temelinde iletişimsizlik vardır. Kimi zaman fiziksel yalnızlık söz konusu olmakla birlikte, Kafka'nın "Her yalnızlık insanlarla doludur" ya da Sartre'ın "Cehennem, başkalarıdır" sözleriyle işaret ettikleri kalabalıklar içinde de yaşanan yalnızlıktır. Ancak bireyin, birey olabilmesi için yine bir bireye ihtiyaç duyması gerçeği, insanın varlığının vazgeçilmez oluşunu tekrar

ortaya koyar. İnsan ne kadar özgür olursa olsun, ötekinin varlığına o kadar bağımlıdır. Başka bir ifadeyle, öteki bizi, kendimizi sorgulamaya, eylemlerimizi değerlendirmeye zorlar.

Yabancılaşma

Selim İleri, entelektüel, sanatla, sanatın sorunlarıyla uğraşan bireyin dış gerçeklikle ilişkisi üzerinde durmuştur. Birey, kimi zaman algıladığı ve sürekli sorguladığı bu gerçeklikle kendi iç gerçekliği arasında uyum sağlamamaya başlar ve bir süre sonra, toplumsal yaşam içindeki konumuyla çatışarak psikolojik bir uyumsuzluk ve yabancılaşma yaşar. Bu yabancılaşma roman kişisini kimi zaman intihara kadar götürür. Yazarın romanlarında intihar, başkaldırıyı simgeleyen bir edim olarak karşımıza çıkar.

Selim İleri, o dönem edebiyat eleştirmenleri ve yazarlar tarafından bireyci bir yazar olarak adlandırılır ve ilk dönem romanlarında, bireyi toplum sorunlarından uzak bir yaklaşımla ele aldığı için eleştirilir. Bu eleştirilerde, romanda bakış açısının "küçük oba"yı temsil eden belli roman kişilerinde odaklandığı ve daha çok onların iç gerçekliğinin yansıtıldığı, toplumsal koşulların ihmal edilerek bir izdüşüm olarak anlatıldığı ifade edilir (Fethi Naci 1980:38).

Oysa ki, Selim İleri'nin romancılığının başat özelliği sezgi ve duygu yoğunluğudur. Yazar, insanın duygularını kağıda aktarmanın zorluğunu ya da bir yaşantının tam anlamıyla kaleme alınamayacağını düşünmekle birlikte, bu duyguları yansıtma çabasındadır (İleri 1984:49). Selim İleri yazarlık yaşamında, bireye ait olanı anlatmayı bir yazar tavrı olarak benimsemesine karşın, hiçbir zaman toplumsal sorunların tamamen uzağında olmamıştır. İçsel yaşantılar ya da bireyin bilinci onu etkilemekle birlikte, dış gerçeklikte insanların yaşadıkları sorunlara karşı duyarlı bir yazardır ve bu duyarlık, roman kişilerinin acıları, başkaldırıları, çatışmaları, iletişimsizlikleri ya da yaşamdan vazgeçişleri olarak romanlarına yansır. Yazarın bireysellik anlayışının temeli "Kabalıktan arınmış sanatın bezediği toplumculuk" (Hızlan 1983:270) düşüncesine dayanır.

Selim İleri, edebiyat dünyasında toplumsal sorunların işlendiği roman ve öyküler gündemdeyken belli bir aydın kesimini anlatan bireysel romanlar yazarak farklı bir duruş sergiler:

Benim o dönem yazdıklarımın gerisinde toplumsal ve siyasal endişeler vardı diye düşünüyorum. Fakat o yılların çok kaba bir yaklaşımı vardı. Bütün bu endişelerin ille slogan olarak söylenmesi sanısı vardı; bence bu çok yanlış bir şeydi. Gençlik yıllarımdan itibaren, belki bilinçle değil ama sevgiyle ondan uzak durmaya çalıştım. Zaten mizaç olarak da, yaratılış olarak da çok yatkın değildim. Slogancı edebiyatın, güdümlü edebiyatın bir yere götürmediğini; ne yazarı, ne okuru, ne de toplumu fazla besleyemeyeceğine inanıyorum. Çok bilinçli bir biçimde kendi yolumu çizdiğimi iddia edemem, sadece sezgilerim beni öylesi bir yazı alanından uzak tutmuştur. Sonra, zamanla bu benim aleyhimde kullanıldı. 70'lerin sonundan 90'ların ortalarına kadar anlatmak, yazmak istediğim şeylerin topluma karşı zararlı olduğu bile ileri sürüldü. O yılların dergilerini karıştırırsanız, aleyhimde sayısız yazıyla karşılaşırsınız. Şimdi geri dönüp baktığımda, kendimi haklı görmekten çok, üzüntü duyuyorum (Baran ve Özüdoğru 2004:24).

Cinsellik ve Aşk

Selim İleri, bireyin cinsel açıdan baskıcı ve mutsuz bir toplum içinde yaşadığı düşüncesinden hareketle, cinselliğin yazılması gereğini vurgulamış ve cinselliği çoğu zaman bir özgürlük sorunu olarak ele almıştır. Yazar, romanlarında resmî ahlakın, toplumsal cinsiyet rollerinin dayatmacılığına karşılık eşcinselliği ya da aykırı bir cinselliği işlemesindeki ısrarcı tavrının dayandığı özgürlükçü anlayışını, toplumun "faşizanca" tavrına karşı başkaldırısını vurgulamak amacıyla tekrarlamıştır.

Yazar aşkı anlatırken de normları sarsmıştır. Selim İleri'nin romanlarında, cinsellik gibi aşkın işlenişinde de, törel baskıya karşı çıkış ya da toplumun kimi kesimlerine eleştiri söz konusudur. Başka bir ifadeyle yazar, romanlarında toplumca aykırı sayılan eşcinsel aşkları ya da yasak aşkı anlatırken, salt kadın erkek cinselliğini kabul gören, toplumun onayladığı yaklaşımları "cinsel faşizm" olarak nitelendirmiş, aykırı cinsellikleri ya da aşkları romanlarında işlemiştir.

Yazar, yaşamı tüm gerçekliğiyle ele aldığı bireyi bütün yönleriyle anlatma çabasındadır ve 1980'lerde yazdığı kimi romanlarda cinselliği işleyişindeki farklılık ve yoğunlukla bireycilikten sonra, bu kez "cinselliğin yazarı" eleştirilerinin hedefi olur. Ahmet Oktay, Fethi Naci, Murat Belge, Vedat Günyol gibi eleştirmenler eşcinsellik konusunu yoğun bir biçimde ele almalarını bir tür satış kaygısı olarak nitelendirirler. Ahmet Oktay, "yazarlarımız artık egemen ideolojinin cinsellik sorununa yaklaşımını dıştalamakta, şimdiye kadar sapkınlık sayılmış eğilimlerin suçlanmamasını istemekte, erotik anlatımın gerekliliğine inandıklarını sezdirmektedirler" (Oktay 1981:90) tespitinde bulunur. Halbuki Selim İleri, romancılığı boyunca kendi dünya görüşünü sürekli tekrarlar; dünyayı nasıl algıladığını, nasıl görmek istediğini bütün romanlarında vurgular. Aşk konusunda, cinsellik ya da özgürlük konusunda da romanlarında aynı şeyleri söyler. Selim İleri'ye göre, bir romancının tabulara karşı girişimi, en azından yerleşik ahlak adına duyarlı davranmayı gerektirir. Romancı kadınları, erkekleri, eşcinselleri ve travestileri kendi iç gerçeklikleriyle anlatmaya ve kendi cinsel konumlarını toplumdan gördükleri tepki ve topluma gösterdikleri tepki olarak yansıtmaya çalışır:

Bugün biz hala bireysel'i, iç gerçekliği burjuva gerçekliğinin bir sonucu sayacak kadar cahil kalmayı yeğlediğimizden; romanda erotizmin nasıl dile getirildiğiyle nasıl kullanıldığı arasındaki büyük farkı da daha uzun bir süre karıştıracağız. Romancı bu sorunda da çarmıhını yüklenmeye hazır olmalı (İleri 1981:71).

Geçmiş Zaman

Selim İleri'nin romanlarında anımsama oldukça önemli bir belirleyicidir. Romancı, geçmişin izini sürer. 1950'li yıllardan bugüne gelen bir bakış açısı vardır. 1950'li yıllar, yazarın çocukluk dönemidir. Özellikle 1990'dan sonra yazdığı romanlarında tanıklık ettiği geçmişle birlikte, okuduğu eserlerden yola çıkarak Osmanlı'nın son zamanlarının anlatıldığı bir geçmiş de yer alır. Romanlarda, tarihsel olayların anımsanmasıyla, toplumsal geçmişle bireysel geçmiş iç içe geçişimli olarak verilmiştir. Zamanın geçmesiyle birlikte değişen yaşam, birey ve insan ilişkileri sorgulanır.

Selim İleri okuduğu kitaplardan edindiği birikimle yazdığı romanlarında, geçmişte yaşamış insanları, olayları yeniden kurgulamıştır. Ancak yazarın bu tavrı onu yalnızca geçmişi anlatan bir yazar yapmaz. Selim İleri geçmişten beslenmeyi, anımsamayı seven bir yazar olmakla birlikte, her zaman bugünün farkındalıklarıyla geçmişe yönelmiş, geçmişin barındırdığı hatalara eleştirel bakmayı bilmiştir. Onun romanlarındaki sanatçıların yaşamlarını ya da eserlerini yeniden kurgulaması, topluma ve edebiyata bir bellek kazandırma çabasıdır.

Selim İleri, 1990 sonrası romanlarında -özellikle *Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar* dizisinde- daha çok geçmişi, unutulan değerleri yeniden ele alır. Geçmişte kalmış insanların öykülerini yeniden kurgular. Romancı, geçip giden zamanı ve o zamanlardaki insanları anımsarken anılarını, kendi yaşantısını malzeme olarak kullanmakla birlikte, geçmişi daha çok sanatsal açıdan değerlendirir. Yazar ayrıca, Türk toplumunun geçirdiği evrimleri, olumsuz ve olumlu yanlarını anlatırken geçmişe eleştirel bakmayı da bilir.

Sanatçı/Aydın Eleştirisi

Selim İleri, aydınları ele alırken daha çok onların sosyalizm anlayışlarını eleştirmiştir. Yazar, toplum sorunlarını anlatırken toplumcu-gerçekçi bir anlayışla öneriler ortaya koymaz. Onun düşüncelerinde Kemal Tahir'in etkisi olmakla birlikte, belli bir anlayışın yansımaları yoktur ve Selim İleri'yi siyasal bir kimlikle adlandırmak ya da bir gruba dâhil etmek zordur. Romanlarında kitlenin faşizan bir şey olduğu vurgusunu sürekli tekrarlayan yazar, devrimci bir dönüşümden çok yavaş yavaş oluşacak bir değişimden yanadır. Selim İleri'ye göre toplumsal koşullar sağlanmadan yeni bir düzenin kurulması olanaksızdır.

Bodrum Dörtlemesi romanlarında ve bunlardan dört sene sonra yazdığı *Yalancı Şafak*'ta "Türkiye'nin kültürel ve siyasal yaşamıyla, dolayısıyla aydınlarla köktenci bir hesaplaşmaya giren" Selim İleri, bu ilk dönem romanlarından başlayarak eleştirisini "küçük oba"dan toplumsal kesimlere, giderek toplumun tümüne açılan kurmaca bir dünya aracılığıyla sürdürür. Yazarın romanlarında, "solcu küçük burjuvalar"ın öyküleri anlatılır. Ancak o dönem edebiyat dünyasında bu kişiler, "hiçbir şeye bağlanamayacak kadar her şeyi iyi bilen küçük burjuva aydınlar, sanat öğrencisi gençler, toplumla sağlıklı ilişki kuramayan şairler, ömrü boyunca sevgiyi aramış ama bir türlü yakalayamamış gönül yorgunu geçkin bakireler, sapkın cinsel eğilimler içerisindeki incelik düşkünü erkekler, kadınlar, yaşamda aradığını bulamamış sanatçılar" olarak nitelendirmişlerdir.

Selim İleri'yi Modernist Romana Yaklaştıran Biçimsel Özellikler

Selim İleri romanlarında, daha çok birinci tekil ve üçüncü tekil anlatıcıyı tercih etmiştir. Kimi romanlarda ise, çoklu anlatıcıyı da kullanmıştır. Birinci tekil anlatıma dayalı romanlarda, roman kişilerinin bilinçaltına ve imgelem dünyasına daha çok yer verilir. Her şey roman kişisinin bilinç süzgecinden geçirilerek, onun bakış açısından verilmiş ve diğer kişiler anlatıcının bakış açısından davranışları ve yaptıkları işler bakımından değerlendirilmiştir. Üçüncü kişi anlatıcılığına dayalı romanlardaki olimpik anlatımın olduğu yerlerde, her şeyi bilen anlatıcı tipolojisine uygunluk gösteren özellikler dikkati çekerken iç konuşmalar, bilinç

akımı ya da içe dönük betimlemelerde kişisel anlatımın varlığından söz etmek mümkündür.

Çoklu bakış açısında ise, üçüncü kişi anlatıcısının betimlemelerdeki varlığına karşın, kimi zaman anlatıcı kendini silikleştirmek ya da okuyucuyu anlatıdaki olay ve kişilerle daha bire bir ve aracısız karşı karşıya getirmek amacıyla, bir yansıtıcıya gerek duyarak birinci tekil anlatıcıya dönüşür. Anlatımın ve bakış açısının doğrudan roman kişisine geçmesiyle anlatıcının varlığı ortadan kalkar. Özellikle aksiyonel davranışların dışında kalan psikolojik ve figüratif yorumların devreye girdiği pasajlarda, anlatıcılık figüre geçmektedir. Roman kişisinin iç konuşmaları aracılığıyla, anlatıcının aradan çekilmesiyle odaktaki figürün bilinci doğrudan okuyucuya açılmıştır.

Selim İleri'nin romancılığında iki ana dörtlemeye sahip olması, bizi daha en başından onun romanlarını iki grupta değerlendirmeye yönlendirir. Ancak bu romanlar farklı yaklaşımları bünyesinde barındırmakla birlikte, birbirinden tamamen uzak özelliklere sahip romanlar değildir. Selim İleri'nin romanlarında ortak özelliklerden biri, çoklu bakış açısının benimsenmesidir. *Her Gece Bodrum*'dan başlayarak yaşananlar farklı kişilerin bakış açılarından sunulmuştur. Bunun nedeni, yazarın romanlarında genel olarak, olaylardan çok kişi ve durumlara önem vermesidir. Bireyin iç gerçekliğini yansıtmak amacında olan romancı, olayları geriye çekerek bireyin hallerini önceleyen bir tutum sergiler.

Selim İleri romanlarının mekânları ve yazarın bu mekânları işleyiş biçimi de oldukça dikkat çekicidir. Bahçeler ve deniz romanların simge niteliğine sahip mekânlarıdır. Bahçeler sığınmayı deniz ise, özgürlüğü simgeler. Selim İleri'nin romanlarında, mekânların, karamsar ve içe dönük roman kişilerinin algılarına bağlı olarak, kapalılaşması romanlarının karakteristik özelliklerinden biridir. Romanlarda neredeyse bütün mekânlar, coğrafyalar, görüntüler her anlamda bireyin trajik yalnızlığını vurgular. Yazar, karaktere uygun bir mekân yaratır ve betimlemelerde karakterlerin ruh halleriyle içinde bulundukları durum arasında ilişki kurar.

Gaston Bachelard'ın *Mekânın Poetikası* adlı eserinde belirttiği gibi, "içinde yaşanmış bir mekân, cansız bir dam altı değildir. İçinde oturulan mekân, geometrik mekânı aşar" (Bachelard 1996:72). İnsan karakterini belirleyen temel ögelerden birinin bireyin içinde bulunduğu çevre olduğunu göz ardı etmeyen Selim İleri, insanı hiçbir zaman mekândan ayrı düşünmez. Mekân betimlemeleri kişileri tanıtma yöntemlerinden biri işlevini üstlenerek kişilerin karakterleri, sosyal ve kültürel kimlikleri hakkında yol göstericidir.

Yazar zamanı kurgularken ise, başta geçmiş olmak üzere şimdi ve geleceğe yönelerek zamanı geniş boyutuyla ele almıştır. Geçmişin bütün değerleriyle ilişki kurarak bu değerlerin andaki durumunu yansıtmaya çalışmıştır. Selim İleri, özellikle *Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar* dizisindeki romanlarda, geçmişe dönerek, tarihî zamanı sosyal ve siyasal yapısı ile birlikte ele alarak geçmişle bugün arasındaki çatışma ve çelişkileri sanatın kendi ilkeleri kuralları dışına çıkmaksızın verir. Yazar, sosyal ve siyasal gerçekleri eleştiriye açık bir şekilde sunarken bilincin yansıtılmasını esas almıştır.

Geleneksel kurguda, geçmiş, an, gelecek sıralaması izlenirken kurgunun odağına bilinçaltının yerleştiği modernist romanla birlikte, iç dünya ile dış gerçeklik arasındaki sınırlar silinir; yazar bu kez kurgusunda insan zihnindeki zaman çizgisini esas alır. Ancak bu zaman, çizgisel olarak akmamaktadır; bilinç çok farklı zaman sıçramaları yapar. "Anlatı zamanı

tümüyle anlatıcının yetkesindedir. Saatin ifade ettiği zamandan farklı ve bağımsızdır." (Parla 2000: 247). Yazar zamanı kurgularken gerçek zamanın bütününü anlatmaktaki güçsüzlüğünü ortadan kaldırmak için özetleme, zamanda ani atlama, bilinç kaybı gibi yöntemlere başvurur (Bourneur ve Quellet 1989:121). Başka bir ifadeyle, roman zamanında belli bir kronolojiye bağlı kalındığı gibi, geriye dönüşlerle, andan geçmişe, geçmişten ana ve ileriye atlamalar gibi farklı zaman sıçramalarıyla kronolojik çizgi bozulabilir. Zamanda görülen kopmalar, geriye dönüşler, ileri sıçramalar ve zaman diliminin değişik şekilde tekrarı anlatıcı ile birlikte ele alınır.

Selim İleri'nin romanlarının zaman kurgusu bakımından dikkati çeken özelliği, çoğunlukla kronolojik sıralamaya uygun bir kurgusunun olmamasıdır. Geleneksel romanın kurgu yapısından farklı olarak "deforme" edilmiş bir kurguya sahip modernist romanda, bir karmaşıklık olarak algılanan gerçeklik ve gerçekliğin karmaşası, kronolojik olarak son derece düzenli, her şeyin mantığa uygun olduğu bir kurguyla anlatılmaz. Modernist romanda, özellikle zaman ögesi açısından deformasyona gidilir, geleneksel romandaki o net zaman belirsizleşir. Kurgudaki zaman deformasyonunun nedeni de, roman kişisinin dış gerçeklikle çatışması, kendi iç kimliğiyle ve bu kimlik içinde, kendi geçmişiyle hesaplaşmasından kaynaklanır. Başkişi sürekli kendi bireysel tarihi içinde geçmişin farklı noktalarına yolculuklar yapar. Selim İleri'nin romanlarında da modernist bir yazar tavrı söz konusudur ve kronolojik olmayan zaman anlayışı, kişilerin iç dünyalarındaki karmaşıklığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Roman kişisinin zihnindeki izlenimlerin, çağrışımların ya da anıların değişkenliği, romanlardaki zaman kurgusunun belli bir kronolojiyi izlemesini engeller. Özellikle geriye dönüş, iç konuşma, bilinç akımı tekniklerinin kullanılmasıyla zamanda oluşan ani sıçramalar karmaşık ve değişken ruhsal durumun bir yansımasıdır.

Onun romanları olay romanı değildir. Belli bir başlangıcı ve sonu yoktur. Çünkü kişiler ön plandadır. Selim İleri'nin roman kişileri, duyumsama ve bilinçaltının öne çıkartılmasıyla modernist figüre yakın dururlar. Yazar, toplumsal sorunlardan uzaklaşmamakla birlikte, daha çok bireyin iç dünyasına, bilinçaltına eğilir. Selim İleri, roman kişilerini iç konuşma, bilinç akımı, geriye dönüş, çağrışım gibi modern roman tekniklerini kullanarak sunar. Modern kent insanları arasından seçilen bu kişiler, toplumsal yapılara, toplum değerlerine yabancılaşmış ve kendi iç dünyalarına yönelmiş kişilerdir. Romanlarda eylemden daha çok, kişilerin iç dünyaları, psikolojik sorunları ön plandadır.

Selim İleri ilk dönem romanlarında, sınırlı sayıda ya da hep aynı sosyal halkada yer alan entelektüel kişiler yaratır ve bunun dışına çıkmaz. Başka bir ifadeyle, bu romanların kişi dünyasını küçük kentsoylu aydın çevre ve büyük kentin belli bir kesimindeki insanlar oluşturur. Selim İleri, Umberto Eco'nun ifadesiyle, "birkaç kişinin öyküsünü" (Eco 1995: 97) anlatır ve yazar, bu özelliğiyle Virginia Woolf ile benzerlik gösterir. Woolf da, entelektüel kişilerin oluşturduğu tek bir sosyal halkada durup dışarıyı oradan gözlemleyerek yaşamış ve romanlarında da bu kişilerini tekrarlamıştır.

Selim İleri'ye göre, her romancının tek bir romanı vardır ve diğer romanları onun bir tekrarıdır. "Bir romancının, yeryüzüne tek bir roman yazabilmek için geldiğini düşünüyorum. Bu tek roman onun yazdığı bütün yapıtlara dağılmış, parçalanmış bir dünya gerçekte." (İleri

1980:16). Bu anlayışla Selim İleri, farklı kişileri anlatma çabasından çok, var olan kişilerin, onların bilinçlerinin geliştirilmesini öngörür. Yazar, kimi roman kişilerini yineleyerek yazınsal bildirisini pekiştirir. Hiçbir roman kişisi yazar için tüketilmiş sayılmaz, bu yüzden romanın bir yineleme olması yadsınamaz. Başka bir ifadeyle, onun kişileri hiçbir romanda tamamlanmaz, metinler arasında dolaşarak kendini yeniden kurar.

Virginia Woolf, geleneksel anlamda karakter oluşturmanın insanların görünüşünü tam olarak yansıtmadığını düşünür ve yeni bir teknik geliştirir. *Jacob'un Odası* (1922) adlı eserinde, hiçbir zaman roman kişisi Jacob'u doğrudan betimlemez. O söyledikleri ve yaptıklarıyla okuyucuya çok az tanıtılır. Onun hakkındaki izlenimler, romandaki diğer kişilerden hareketle okuyucuya sunulur (Bennet 1984:37). Selim İleri'de de, Woolf'te olduğu gibi, betimlemeler ayrıntılarla fazla yüklüdür ve fiziksel özellikler yerine ruhsal ögeler daha önceliklidir. Onun kişileri, kimi zaman kendi konuşma ve yansımalarında kimi zaman da diğer roman kişileri üzerindeki etkileriyle okuyucuya evre evre aktarılır. Başka bir ifadeyle Selim İleri, bir kişinin çevresindekiler üzerinde bıraktığı izlenimler çeşitliliğini ve kişiyi çevreleyen dünya ile ilgili sürekli değişen bilincin algılanmasını amaçlar. Bu nedenle bir kişiliği tanımlamak ya da bir olayla örneklemek yerine, okurun romandaki kişileri ilişkide bulundukları diğer kişilerin zihinlerinde yaşayarak çözümlemesini bekler.

Selim İleri'nin roman başkişilerinin çoğu, yalnız, mutsuz, entelektüel, sol eğilimli küçük kentsoylulardır. Bunların iç huzursuzlukları, yalnızlıkları, cinsel sorunları, toplumla ilgili endişeleri, sanatsal yaratım kaygıları romanların sorunsallarını belirler. Yazar, ilk romanlarından başlayarak daha çok toplumdaki küçük kentsoylu kesiminin yabancılaşma süreciyle yaşadığı bireysel ve toplumsal çıkmazlarını tüm ayrıntılarıyla anlatır. Romancı, olaylardan çok kişilerin yalnızlığını ve durumlarını anlatmayı ön planda tutar. Başka bir ifadeyle, Selim İleri romanlarında, toplumun belli bir kesiminin iç dünyasını dile getirir. Bu kişiler ikiyüzlü küçük kentsoyluların içinde yer alan; ancak kendi iç dünyalarında çatışma yaşayan kişilerdir.

Fethi Naci, Selim İleri'nin "Niçin Küçük Kentsoyluyu Yazıyorum" yazısında, gözlemlerini ve yaşadıklarını romanlarının kaynağı olarak göstermesinden hareketle, onun *Her Gece Bodrum*'dan başlayarak *Ölüm İlişkileri, Cehennem Kraliçesi*'nde gözlemlediği kişileri, hatta "kopya edilmiş kişileri" yazdığını söyler. Toplumsal süreç içinde bunalan, amaçsız, "varlıkları kemirilen küçük kentsoylu sol aydınları" anlattığını ve bunların yaşamda gerçekliği olduğunu belirtir. Fethi Naci bu romanlarda -özellikle *Ölüm İlişkileri*'nde- sosyalizm, sosyalist kavramlarını tartışan Selim İleri'yi eleştirir. Türkiye'de faşizmden küçük kentsoyluyu sorumlu tutmanın, küçük kentsoylu aydınları fazlaca önemsemek olarak gören Fethi Naci, yazarın bu yargısını, "bunalımlı bir küçük burjuva suçlaması" olarak nitelendirir (Fethi Naci 1980:37).

Selim İleri'nin romanlarında yapmak istediği, bireyin bütün iç karmaşalarını, yalanlarını, sahte yüzlerini ve itiraflarını, yaşadığı dönemdeki toplumsal ortam içinde vermektir: "Görsünler dedim ve çizdim, boyadım, betimledim apaçık aydın işçinin, kendisinin sömürüldüğüne bile yabancılaşmıştır. Edilginliği buradan kaynaklanır zatı." (İleri 2005:350). Kısaca yazar, bireyin sorunsalını dile getirirken aynı zamanda, dış dünyadaki toplum sorunlarına yabancılaşmış bir birey olarak aydın eleştirisi yapar.

Selim İleri'nin romancılık serüveninde 1987'de yayımladığı *Kafes*'ten sonra, 1991'de yayımlanan *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın* romanı arasındaki dönemde roman yazmadığı dikkati çeker. *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın* ile romana geri döndüğünde ise, yukarıda sözü edilen Selim İleri romancılığının ikinci evresinin olgunluk süreci başlamış olur. Bu romanla birlikte yazar, farklı bir roman kurgusu ile karşımıza çıkar. Kısa; ancak çok bölümlü bu romanlarda geçmişe dair, mahalle yaşamı, komşular, semtler, eşyalar, sanatçılar, romanlar, roman kişileri, sosyal ve siyasi olaylar anımsanır ve okuyucuyla paylaşılır. Bu dönemden sonra kaleme aldığı romanların ve bu romanlardaki kişilerin kendi yaşamından izler taşıdığını da belirtmek gerekir. Başka bir ifadeyle, bu dönem romanlarında Selim İleri, kendi yaşamından ya da edebiyat, sanat ve kültür tarihimizdeki gerçek kişilerden yola çıkarak kurmaca kişilerini yaratır. Bu durum, Selim İleri romancılığında bir kırılma noktası olarak algılanabilir.

Selim İleri'nin romanlarının yaşantıyla olan ilişkisi göz ardı edilemez. Bu ilişkinin kişiler düzleminde yansımaları oldukça önemlidir. Gerçekçi olmaya özen gösteren yazarın romanlarında, kişisel ve çevreye ait etkenler önemli bir rol oynar. Gerçek yaşamdan kopmayışı, eserlerini oluştururken çıkış noktasının gerçek yaşama ait olması ve gerçek yaşamla birlikte okuduğu, etkilendiği sanatçıların, eserlerin izdüşümlerinin yer alması onun romancılığının karakteristik bir özelliklerinden bir diğeridir.

Kısaca özetlersek, Selim İleri'nin roman kişilerinin çoğu gerçek yaşamdan seçilmiş ve yazarın romanlarına davet edilmiş kişilerdir. "Yaşadıkları çağın bir yangında bütünselliğini yitirmiş olduğunun farkındalığına rağmen bütünlük arayışındadırlar. Ancak aynı zamanda bütünselliği, belirlenmişliği de reddederler." (Öğüt 2007:23). Selim İleri roman kişilerini, bir bakıma kolaj tekniğinden yararlanarak kendi eseri içinde dönüştürmekle birlikte, onun roman kişileri her zaman "bireysel ve yalnız bir öznellik" olarak değerlendirilmelidir.

Selim İleri'nin romanlarında anlatım teknikleri, içerik ve kurgusal özellikler kadar dikkati çeker. Yazar, romanlarda diyalog, betimleme, bilinç akımı, iç konuşma, metinlerarasılık, otobiyografik anlatım, özetleme gibi anlatım tekniklerini kullanmıştır. Ancak, romancının tercih ettiği bu teknik ögeler arasında bilinç akımı, iç konuşma ve metinlerarasılık kullanım sıklığı bakımından daha ön plandadır. Buna karşın, diyalog, otobiyografik anlatım ve özetleme tekniklerinin kullanımı oldukça sınırlıdır.

Yazarın romanlarına baktığımızda, karşılıklı konuşmaya dayanan uzun diyaloglar yer almaz. Bunun nedeni, Selim İleri'nin bireyin iç dünyasını vermeyi amaçlaması, onun ruhsal derinliklerini yansıtma kaygısıdır. Yazarın roman kişisi, bilgi ve ruh açısından entelektüel; ancak kendi iç dünyasında dış gerçekliği sürekli sorgulayan ve sorguladığı bu gerçeklikle uyum sağlayamayan, toplumsal yaşam içindeki konumuyla çatışarak psikolojik uyumsuzluklar yaşayan mutsuz, yalnız daha çok içe kapanık, modern kent insanıdır. Başka bir ifadeyle, romanlarda az sayıda örneği olan diyalog tekniği kimi zaman kişileri kendi ağızlarından tanımamıza olanak sağlar; ancak bireyin iç dünyasını yansıtma çabasındaki yazar, bunu modernist romanın anlatım teknikleri olan iç konuşma ve bilinç akımı yöntemlerini kullanarak yapmayı tercih eder.

Selim İleri, roman kişilerinin yaşamı, nesneleri ya da kişileri, kısacası etraflarında gördüklerini algılama şeklini bir bilinç yansıması eşliğinde aktarmıştır. Başka bir ifadeyle yazar, bilinç akımı tekniğini kullanarak okuyucuya olayları değil, o olayların insan psikolojisindeki karşılığını, bireyin ondan etkilenme sürecini, zihinde yarattığı çağrışımları ve hissettiği duyguları izleme olanağı sunar.

Romancı bireyi, iç dünyasındaki ruhsal çalkantıları ve tutkularıyla izlenimci bir bakış açısından ele alır; kurmacanın süzgecinden geçirir. Yazar estetik kaygıları, yaratıcı gücü sayesinde gerçeği değiştirip kurmacaya dönüştürerek onu farklı bir gerçeklik katmanında sunar. Selim İleri, iç konuşma tekniğiyle de bireyin, kendisiyle ve dış gerçeklikle yüzleşme sürecindeki çatışmalarını yansıtmıştır:

> *(...) iç konuşmaları, yer yer bilinç akışını, biçim açısından, bir bezek olsun diye kullanamazdım. Çoğu romanda gereksiz yere kullanıldığından yanılgılı iç konuşma anlayışına kapılmamak için, yazdıklarımı temellendirmeyi gereksindim. Kişilerim içedönük, saplantılı, ruhsal dengesizliklerle yüklü kişilerdi. Zaman zaman çıldırının eşiğine dek varıyorlardı. Yalın görünen yaşamları alabildiğine karmaşıktı. İç konuşmayı, çıldırının belirmediği, ama iç çatışmanın yoğunlaştığı durumlarda kullandım* (İleri 1977:251).

Selim İleri'nin romanlarında metinlerarası ilişkinin, özellikle gelenekle ilişki kurmak ve geleneği yeniden üretmek bağlamında değerlendirilmesi gerekir. Yeniden üretme edimi, geçmişte okunmuş kitaplardan beslenişle ve onların bellekte bıraktığı izlerin sonucunda farklı dış metinlerle doğrudan ya da dolaylı ilişki kurmasıyla gerçekleşir.

Yazarın romanlarında, metinlerarasılığın yoğun olarak kullanıldığı gözlemlenir. Başka bir ifadeyle, romanlarda özel adlara yapılan göndermeler başta olmak üzere, belli tarihsel dönemlere, o dönemlerdeki olaylara, kişilere göndermelerin, farklı eserlere ait doğrudan ya da dolaylı alıntıların çokluğu dikkati çeker. Her romanında var olan metinlerarası ögelerle roman kişilerinin düşünce dünyasını okuyucuya sezdiren tavır, yazarın kültürel anlamda donanımlı okur beklentisini ortaya koyar. Bir metnin okunmasında okurun kültürel birikiminin rolü önemlidir. Bir kurmaca metnin temel kavramsal örgüsünü gerçek yaşama uygularken bunu önemli noktaları görerek doğru yapabilmek, başka bir ifadeyle, "metnini güdümle doğru yönlendirebilmek, alımlayanın yorum yeteneğine, okuma birikimine bağlı bir etkinliktir." (Göktürk 1997:124).

Selim İleri'nin romanları başka metinlerle ilişkiye giren, onları kendi yapısına taşıyan bir alıntılar dokusuna sahiptir; ancak onun romanlarında metinlerarasılığın değerlendirilmesi yapılmadan önce göz ardı edilmemesi gereken bir durum söz konusudur. Onun metinlerarasılığı kullanırken bir ön tasarımı yoktur. Retorik sanatı olarak kendiliğinden gelişir. Başka bir ifadeyle Selim İleri, teknik düşünen bir yazar tavrına sahip değildir; daha çok duyuş ve sezgileriyle hareket eden bir sanatçıdır.

Romanlarında bilinçaltı ve duyumsamanın önemli rolü yadsınamaz. Anlatılarında özgün-

lük esasına bağlı kalan, postmodernist eğilimlerden uzak duran Selim İleri'de metinlerarasılık, bilinçaltına yerleşmiş olan kişiler, olaylar, okuduğu eserler ya da o eserlere ait cümle kalıpları ya da sözcüklerin çağrışımlarla bilinç katına çıkmasıdır. Romancının kendi yazdıklarıyla, diğer metinler arasında kurduğu "bellek diyalektiği" onun romanlarının önemli bir özelliğidir. Selim İleri bu tavrıyla, edebiyatı romana malzeme yaparak alışılmışın dışına çıkmış, var olan roman geleneğine darbe vuran bir roman gerçekliği yaratmıştır.

Sonuç

Selim İleri, roman yazmaya başladığı 1973'ten bugüne hep göz önünde bir yazar olmuştur. Eserleri üzerine çok şey söylenmiş, çok şey yazılmıştır. 1970 ve 1980'lerdeki romanlarında yalnızlığı anlattıkça bireyci bir yazar olmakla, küçük obayı temsil eden belli roman kişilerinde odaklanmakla ve toplum sorunlarını ihmal etmekle eleştirilmiştir. Daha sonraki süreçte, bireycilikten sonra cinselliğin yazarı eleştirilerinin hedefi olmuştur. 1990'dan sonra yazdığı romanlarında ise geçmişi, unutulan değerleri yeniden ele alan tavrından dolayı "maziperest" bir yazar olarak nitelendirilmiştir. Oysa Selim İleri, duygu ve sezgiye dayalı bir yazar tavrına sahiptir. O, yaşamı tüm gerçekliğiyle sanat katına çıkarma eğilimindedir ve bu bakış açısıyla ele aldığı bireyi bütün yönleriyle anlatma çabasındadır. Romanlarının odağında, bunalan küçük kentsoylunun kendisi ve dış gerçeklikle çatışmaları yer alır. Romanların kurgu dünyası bu figürlerin kendini bulma ve kurma edimleriyle şekillenir. Selim İleri, yazarlık yaşamında bireye ait olanı anlatmayı benimsemesine karşın, toplumsal sorunların tamamen uzağında olmamıştır. İçsel yaşantılar ya da bireyin bilinci onu etkilemekle birlikte, dış gerçeklikte insanların yaşadıkları sorunlara karşı her zaman duyarlı olmuş ve bu duyarlıkla, bireyin acılarını, çatışmalarını, iletişimsizliklerini ya da yaşamdan vazgeçişlerini romanlarına yansıtmıştır. Yazar ayrıca, geçmiş yaşamları, sanatçıları ya da onların eserlerini yeniden kurgularken nostalji yaratmaktan çok topluma ve edebiyata bir bellek kazandırma kaygısı taşır.

Estetik kaygılara sahip Selim İleri'nin romanlarında Faulkner, Joyce, Proust, Woolf gibi modernist yazarların etkileri gözlemlenir. Özellikle kurguda geleneksel romanın çok dışında biçimlendirdiği romanlarında, bilinç akımı tekniğini başarıyla uygulamıştır. Bilinçaltı ve duyumsamanın temel oluşturduğu romanlarında yaşamı algılama biçimiyle modernist romana yaklaşır.

Kısaca toparlamak gerekirse, *Her Gece Bodrum* çok fazla eleştirilmekle birlikte, Selim İleri'nin dönemin önemli romancılarından biri olmasının yolunu açmıştır. *Ölüm İlişkileri* ve *Cehennem Kraliçesi* romanları da *Her Gece Bodrum*'la başlayan roman anlayışını tamamlar. Selim İleri romancılığının ilk döneminde çatışmaları, ayrılığı, sevgisizliği, kırılgan duyarlıkları taşıyan günümüz insanlarını ve ilişkilerini yazarken yazarlık veriminin ustalık katına çıkar. Bu ilk dönemin art arda gelen romanlarında, neredeyse bütün boyutlarıyla anlattığı dünyanın bütünüyle dışına yöneldiği ikinci döneminde, bu kez geçmişi anlatırken kimi zaman gerçek kişiler ve anılarından yola çıkarak, kimi zaman da okuduğu kitapların dünyasından kişileri yeniden kurgulayarak kendine özgü ve alışılmamış bir roman biçimi yaratır.

Romancılığının ikinci dönemini oluşturan *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın*, *Kırık Deniz Kabukları* ve sonrasında gelen romanlarda Semih Gümüş'ün de ifade ettiği gibi, Selim İleri "romanlarının nesnesi olan kitapların dünyasıyla kendi dünyasını özdeşleştirmiş, o romanlardaki kişilerin kimliğine bürünmüş geçmiş zaman yazarlarının sonuncusudur" (Gümüş 2007:167).

Selim İleri'nin yazınsal stratejileri, estetik kaygıları, birey ve sorunları üzerine yaptığı vurgu ve belirgin umutsuzluğu kimi okurlarda onun siyasal düzeye ilgisizliği biçiminde yorumlanmış, hatta sanat için sanat anlayışının benimsediği biçiminde algılanmıştır. Oysa, Ahmet Oktay'ın da *Şeytan Melek Soytarı* çalışması boyunca ortaya koyduğu gibi, yazarın yazınsal amaçları, siyasal kaygıları vardır ve bu kaygıların romanlara yansıyışı hiç de sanat sanat içindir anlayışına yakın durmaz. Genç bir yetenek olarak girdiği edebiyat dünyasında, önemli ödüller alarak geniş okur kitlelerine ulaşmıştır. Türk edebiyatının üretken kalemlerinden birisidir ve romanda sürekli bir arayışın/ değişimin peşinde olması nedeniyle önemli bir yazardır. Büyük bir üretkenliğe sahip olmasının yanı sıra, ele aldığı konulardaki duyarlığı, özgünlüğü ve romanlarındaki farklı biçim özellikleri, Selim İleri'yi Türk romancılığının ön sıralarına taşımıştır.

Kaynakça

Bachelard, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası*, (çev. Aykut Derman), İstanbul:
Kesit Yayıncılık.

Baran, Ethem-Özüdoğru, Saban (2004), "Selim İleri ile Söyleşi" *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, s. 22-24.

Bennet, Joan (1984), *Virginia Woolf Romancı Olarak Sanatı*, (çev. Feyza Kantur-Haldun Onuk), İstanbul: Alaz Yayıncılık.

Bourneur R.- Quellet R. (1989), *Roman Dünyası Ve İncelemesi*, (çev. Hüseyin
Gümüş), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Parla, Jale (2000), *Donkişot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Eco, Umberto (1996), *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, (çev. Kemal Atakay), 3.
Basım, İstanbul: Can Yayınevi.

Fethi Naci (1980), "Selim İleri'nin Romanlarında Küçük Burjuva Aydınları", *Milliyet Sanat*, S.10, s. 36-38.

Göktürk, Akşit (1997), *Okuma Uğraşı*, İstanbul: YKY.

Gümüş, Semih (2007), " Selim İleri'nin Kırk Yılı", *Selim İleri Kitabı, Şimdi Seni
Konuşuyorduk*, (derl. Handan İnci), İstanbul: Doğan Kitap, s. 163.

Hızlan, Doğan (1983), "Destan Gönüller ve Selim İleri", *Yazılı İlişkiler*, İstanbul:

Altın Kitaplar, s. 262-266.
İleri, Selim (1977), "Romanı Yazarken", *Türk Dili*, S. 304, C.34, s. 245-252.
_____ (1980), "Monsiuer Proust'un Valizi", *Yazko Edebiyat*, S.1, s. 55-58.
_____ (1981), "Bir Eleştiri Panayırında", *Hürriyet Gösteri*, S.10, s. 36-38.
_____ (1984), *Hatırlıyorum*, İstanbul: Altın Kitaplar.
_____(2002), *Anılar; Issız ve Yağmurlu*, (Söyleşi: Handan Şenköken), İstanbul: Doğan Kitap.
_____ (2005), *Saz Caz Düğün Varyete*, 3. Basım, İstanbul: Doğan Kitap.
_____ (2006), *İstanbul Hatıralar Kolonyası*, İstanbul: Doğan Kitap.
Oktay, Ahmet (1981), "Cinsellik, Erotizm ve Ötesi", *Yazko Edebiyat*, S.4, s. 81-90.
_____ (2004), *Şeytan, Melek, Soytarı* (Selim İleri'nin Romancılığı ve Romanları), 2. Basım, İstanbul: Doğan Kitap.
Öğüt, Hande (2007), "Selim İleri'nin Eserlerinde Üst Kurmaca ve Cinsel Transfer", *Eşik Cini*, S.11, s. 23-27.

Özet

SELİM İLERİ'NİN ROMANCILIĞI VE TÜRK ROMANCILIĞINDAKİ YERİ

Selim İleri, çağdaş Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisidir. 1970'lerden başlayarak edebiyatımıza kazandırdığı romanlarının yanı sıra yaşamı, düşünce dünyası ve sanat anlayışıyla öne çıkar. Romanlarında "küçük kentsoylu" bireyin bireyleşme serüvenini özgün bir şekilde kurgusal dünyaya dönüştürmüş ve anlatım teknikleri bakımından da modern Türk edebiyatının önemli bir temsilcisi olmuştur.

Selim İleri'nin roman kişileri bilinçaltının öne çıkartılmasıyla modernist figüre yakın dururlar. Başka bir ifadeyle yazar, toplumsal sorunlardan uzaklaşmamakla birlikte, daha çok bireyin iç dünyasına, bilinçaltına eğilir. Roman kişilerini iç konuşma, bilinç akımı, geriye dönüş, çağrışım gibi modern roman tekniklerini kullanarak sunar. Modern kent insanları arasından seçilen bu kişiler, toplumsal yapılara, toplum değerlerine yabancılaşmış ve kendi iç dünyalarına yönelmiş kişilerdir. Romanlarda eylemden daha çok, kişilerin iç dünyaları, psikolojik sorunları ön plandadır.

Selim İleri, ilk dönem romanlarında, hep aynı sosyal halkada yer alan entelektüel kişiler yaratmış ve onun dışına çıkmamıştır. Başka bir ifadeyle, bu romanların kişi dünyasını küçük kentsoylu aydın çevre ve büyük kentin belli bir kesimindeki insanlar oluşturur. Yazar, ikinci dönem romanlarında ise, edebiyat, sanat, kültür tarihindeki gerçek kişilerden yola çıkarak kendi kurmaca kişilerini yaratır. Bu durum, onun romancılığında bir kırılma noktasıdır.

Burada edebî ölçütler doğrultusunda yapılan incelemeyle belirlenen bulgular, bir bütün olarak

ele alınarak onun romanlarının karakteristik özellikleri yansıtılmaya gayret edilmiş, bunun yanı sıra Türk edebiyatının çağdaş yazarlarından biri olan Selim İleri'nin roman anlayışı ve Türk romancılığındaki yeri değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, Selim İleri'nin romanlarının içerik ve biçim özelliklerini belirlerken yazarı farklı kılan özellikleri bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı ve onun Türk romancılığındaki modernist tavrının altını çizmeyi amaçladık.

Anahtar Sözcükler: Selim İleri, roman, Türk edebiyatı, modernist roman.

Abstract

SELIM ILERI'S NOVEL WRITING AND POSITION OF SELIM ILERI IN TURKISH NOVEL

Selim İleri is one of the most important writers of contemporary Turkish literature. He stand out with his life, thought world and art comprehension in addition to novels that he brought to our literature starting in the 1970s. He has turned into fictional world small bourgeois person's individual journey in his novels uniquely and in terms of narration techniques also became an important representative of modern Turkish literature.

Selim İleri, narrate subconscious of his novel characters and thereby approaches to modernistic novel. While novelist handles problems of society, he expresses psychology of individuals by using novel techniques like interior monologue, stream of consciousness and flashback.

Selim İleri chooses his novel characters from urban nation. Novel characters are foregn to society. Selim İleri wrote intellectual individuals story in his first term. In other words he narates small bourgeois. Latter term, change in his novel writing, he narates individuals from literature, art and culture history who are real persons.

After investigations on method and content of author's novel in the previos chapter, charecteristic features of his novels are extracted. Also novel concept of Selim İleri who is one of modern authors of Turkish literature and his position in Turkish literature is evaluated. While we were determining contents and form properties of Selim İleri here, we aimed to report characteristics that make author so different with holistic approach and underline his modernist attitude in Turkish novel writing.

Key words: Selim İleri, novel, Turkish literature, modernistic novel.